પ્રકરણ ૨
કાનથી કાન

મારા કાન કોને મળ્યા છે ?

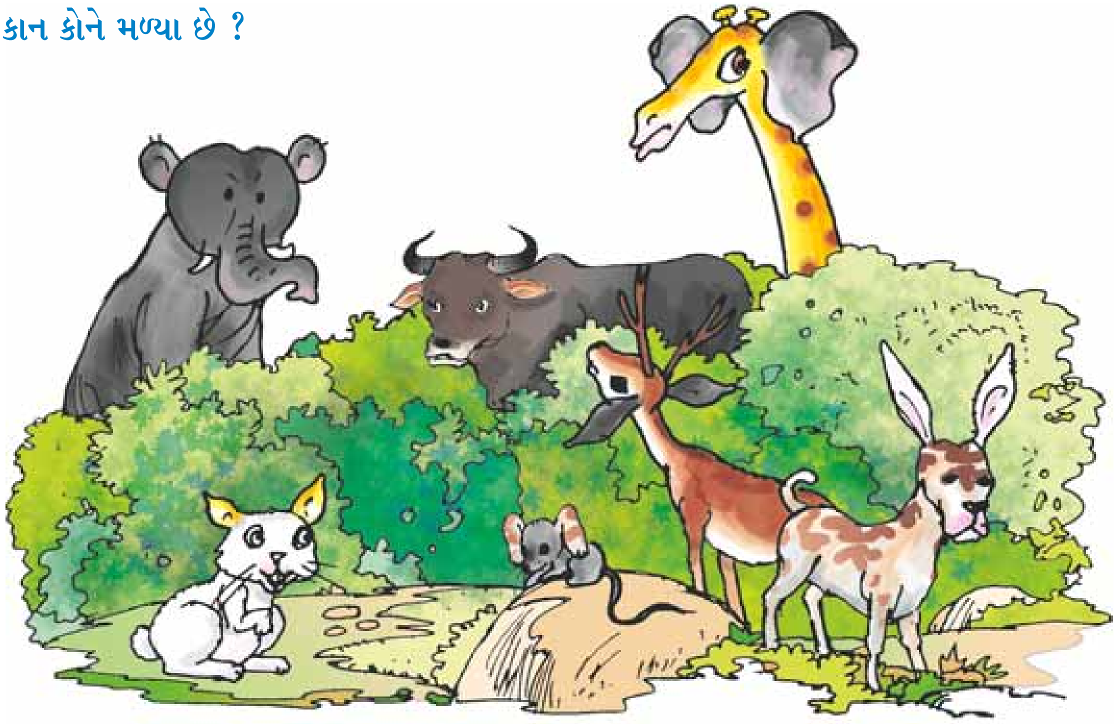

શું આ પ્રાણીઓ રમૂજી લાગે છે ? કલાકારે પ્રાણીઓના માથા ઉપર કાન ખોટા દોર્યા છે. નીચે આપેલી જગ્યામાં પ્રાણીઓના સાચા કાન કયા પ્રાણી પર છે તે જણાવો.

પ્રાણી	કાન	પ્રાણી	કાન
હાથી	જિરાફ	કૂતરો	________
સસલું	________	ભેંસ	________
ઉંદર	________	હરણ	________
જિરાફ	________		

શિક્ષક માટે : પાઠ્યપુસ્તકમાં ‘પ્રાણી’ શબ્દ જીવજંતુ, પક્ષીઓ, સરિસૃપ (પેટે સરકીને ચાલતા પ્રાણી) અને સસ્તન પ્રાણીઓ માટે વપરાયો છે.

- જુદાં-જુદાં પ્રાણીઓને જુદા-જુદા પ્રકારના કાન હોય છે. નીચે આપેલાં પ્રાણીઓમાંથી કયાં પ્રાણીના કાન તમે જોઈ શકો છો ? કયાં પ્રાણીના કાન તમે જોઈ શકતા નથી ? નીચે આપેલા કોષ્ટકમાં લખો.

હરણ	દેડકો	માછલી	કીડી	કાગડો	ભૂંડ	જિરાફ	બિલાડી
વાઘ	ચકલી	ભેંસ	સાપ	ગરોળી	બતક	હાથી	વાંદરો

પ્રાણીઓ, જેના કાન આપણે જોઈ શકીએ.	પ્રાણીઓ, જેના કાન આપણે જોઈ શકતા નથી.

શું તમે વિચારો છો કે જેના કાન આપણે જોઈ શકતા નથી તેમને ખરેખર કાન નથી હોતા ?

ચાલો, આપણે આ ચિત્રનું અવલોકન કરીએ.

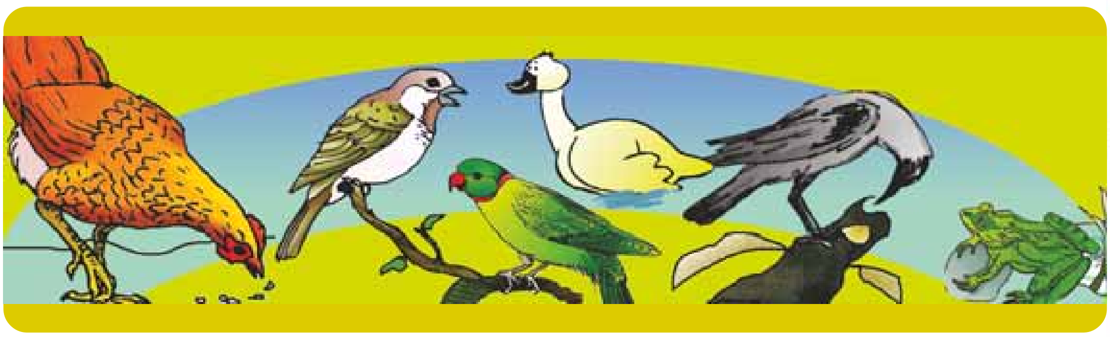

ચિત્રમાં આપેલાં પક્ષીઓનાં નામ કહો.

તમે તેમના કાન જોઈ શકો છો ?

તે બધાંને કાન છે, ભલે આપણે જોઈ શકતા નથી.

- બીજાં એવાં પ્રાણીઓ શોધો જેના કાન આપણે જોઈ શકતા નથી, તેમનાં નામ લખો.

____

વાંચો અને લખો :

- જેના કાન પંખા જેવા હોય, તે પ્રાણી ______________
- જેના કાન પર્ણો જેવા હોય, તે પ્રાણી ______________
- જેના કાન તેમના માથાની ટોચ ઉપર હોય, તે પ્રાણી ______________
- જેના કાન તેમના માથાની બંને બાજુએ હોય, તે પ્રાણી ______________

તમે સારી રીતે જાણો છો કે કાન સાંભળવામાં મદદ કરે છે. કેટલાંક પ્રાણીઓમાં તમે કાન જોઈ શકો છો, તો કેટલાકમાં જોઈ શકતા નથી. આપણે પક્ષીઓના કાન જોઈ શકતા નથી. પક્ષીઓને માથાની બંને બાજુ નાનાં કાણાં હોય છે. સામાન્ય રીતે કાણાં પીંછાથી ઢંકાયેલાં હોય છે. તે પક્ષીઓને સાંભળવામાં મદદ કરે છે.

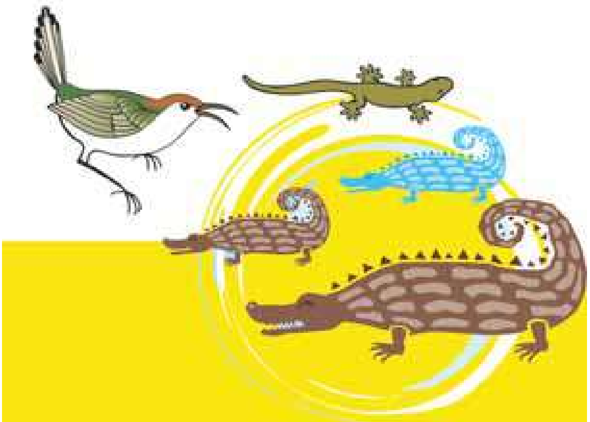

જો તમે ધ્યાનપૂર્વક જુઓ તો ગરોળીના માથા પર નાનાં કાણાં જોઈ શકશો તે તેના કાન છે.

મગરને પણ આ રીતે કાન હોય છે, પરંતુ આપણે તે સરળતાથી જોઈ શકતા નથી.

કોની ચામડી

તમે જાણો છો કે પ્રાણીને તેના કાનથી કેવી રીતે ઓળખાય. હવે આપણે પ્રાણીઓને તેમની ચામડીથી, ઓળખીએ.

અહીં આપેલાં પ્રાણીઓને તેમની ચામડીનાં ચિત્રો સાથે જોડો. દરેક પ્રાણીના ચિત્ર ઉપર સાચી ચામડીની ભાત બનાવો.

જુદાં-જુદાં પ્રકારની ભાત પ્રાણીઓના શરીરની ચામડી પર રહેલા વાળના કારણે છે.

તમે ક્યારેય કોઈ પ્રાણીને વાળ વગર જોયું છે ? અનુમાન કરો કે પ્રાણીની ચામડી પર વાળ ન હોય તો કેવાં લાગે ! કોઈ ભાત કે રંગ નહિ હોય !

નીચે આપેલા પ્રાણીઓનાં નામની સામે તેમના દેખાવના આધારે સામે ખાનામાં (√) કરો :

પ્રાણી	કાન દેખાતા હોય	કાન દેખાતા ન હોય	ચામડી પર વાળ હોય	ચામડી પર પીંછાં હોય
બકરી				
હાથી				
ચકલી				
કબૂતર				
ઉંદર				
બિલાડી				
ભેંસ				
બતક				
દેડકો				
કાગડો				
મોર				
ભૂંડ				
મરઘી				
ઊંટ				
ગરોળી				
ગાય				

તમે ગાય અને ભેંસ માટે કયા ખાનામાં (√) કર્યું ? દૂરથી તમે તેમની ચામડી ઉપર વાળ જોઈ શકો છો ? તેમાંના કોઈ એકની નજીક જવાનો પ્રયત્ન કરો. શું તમે વાળ જોઈ શકો છો ?

જો તમને હાથી મળે તો, તેને અડકવાનું સાહસ તમારામાં છે ? શું તમે જાણો છો કે હાથીને પણ તેની ચામડી પર વાળ હોય છે ?

શિક્ષક માટે : પાઠમાં દર્શાવેલાં પ્રાણીઓ વિશેની વધારે માહિતી જેમ કે ખાવાની ટેવ, રહેઠાણ વગેરેની ચર્ચા કરો. પ્રાણીઓ પ્રત્યે સંવેદનશીલતાનો વિકાસ કરો.

શું તમે કહી શકો કે કોષ્ટકમાં બતાવેલાં કયાં પ્રાણીઓ ઈંડાં આપે છે ? તેમને શોધીને તેમનાં નામ લીલા કોષ્ટકમાં લખો.

કોષ્ટકમાં દર્શાવેલાં કયાં પ્રાણી બચ્ચાંને જન્મ આપે છે ? તેમનાં નામ લાલ કોષ્ટકમાં લખો.

આગળના પૃષ્ઠના કોષ્ટકને ફરીથી જુઓ. લીલા રંગના કોષ્ટકનાં પ્રાણીઓનાં નામની નીચે રેખા દોરો. જે પ્રાણીઓનાં નામ લાલ રંગના કોષ્ટકમાં છે તેનાં નામ ફરતે ગોળ કરો.

તેથી, તમે શું નોંધ કરી ? જે પ્રાણીઓના કાન જોઈ શકાય, તેમના શરીર પર વાળ છે. આ પ્રાણીઓ બચ્ચાંને જન્મ આપે છે. જે પ્રાણીઓને બહારની બાજુ કાન ના હોય, તેમના શરીર પર વાળ ન હોય તે પ્રાણીઓ ઈંડાં મૂકે છે.

કાનને બદલે મીંડું, તે મૂકે ઈંડું

- તમે તમારા ઘર અથવા શાળાની આસપાસ નાનાં બચ્ચાંવાળા પ્રાણીઓ જોયાં છે ? તેનાં નામ લખો.

- તમે ક્યારેય કોઈ પ્રાણી પાળ્યું છે ? તમે કયા કયા પાલતુ પ્રાણી વિશે જાણો છો ?

તમે જોયેલાં કે પાળેલાં પ્રાણી વિશે માહિતી મેળવો :

- તે કયું પ્રાણી છે ?
- તેને કોઈ નામ આપવામાં આવ્યું છે ? તે પશુ છે કે પક્ષી ?
- તેને એ નામ કોણે આપ્યું ?
- તેને શું ખાવું ગમે છે ?
- દિવસમાં તેને કેટલીવાર ખાવાનું આપવામાં આવે છે ?
- તે ક્યારે સૂવે છે ? તે કેટલા સમય માટે સૂવે છે ?
- આ પ્રાણીની સંભાળ રાખવાની કોઈ ખાસ રીત છે ? કેવી રીતે ?
- તે ગુસ્સે થાય છે ? ક્યારે ? તમે કેવી રીતે જાણો છો કે તે ગુસ્સામાં છે ?
- શું તેમની ચામડી પર વાળ કે પીંછાં છે ?

- તમે તેના કાન જોઈ શકો છો ?

- શું તે બચ્ચું છે કે થોડુંક મોટું કે પછી એકદમ વૃદ્ધ છે ?

- આ પાલતુ પ્રાણી ઈંડાં આપે છે કે બચ્ચાંને જન્મ આપે છે ?

- તેને બચ્ચાં છે ? કેટલાં ?

- તે પ્રાણીનું ચિત્ર દોરો અને રંગ પૂરો. તેને તમારી પસંદગીનું નામ આપો.

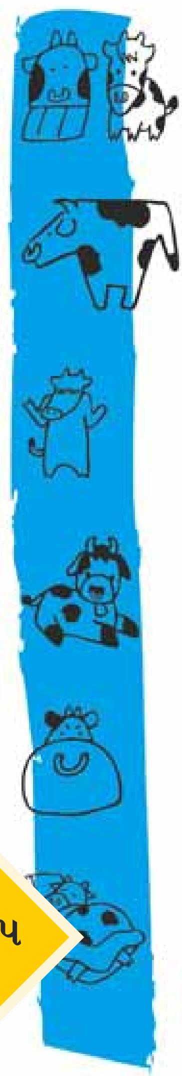

- આ પક્ષીને જુઓ. તેનું નામ લખો. શું તમે જાણો છો આ આપણું રાષ્ટ્રીય પક્ષી છે ?
- તે ક્યાં રહે છે ?

આ પક્ષી હવે ઘણા વિસ્તારોમાં ઘરઆંગણે જોવા મળતું નથી. આવું શા માટે થયું ? ચર્ચા કરો.

તમારું પોતાનું પક્ષી બનાવો :

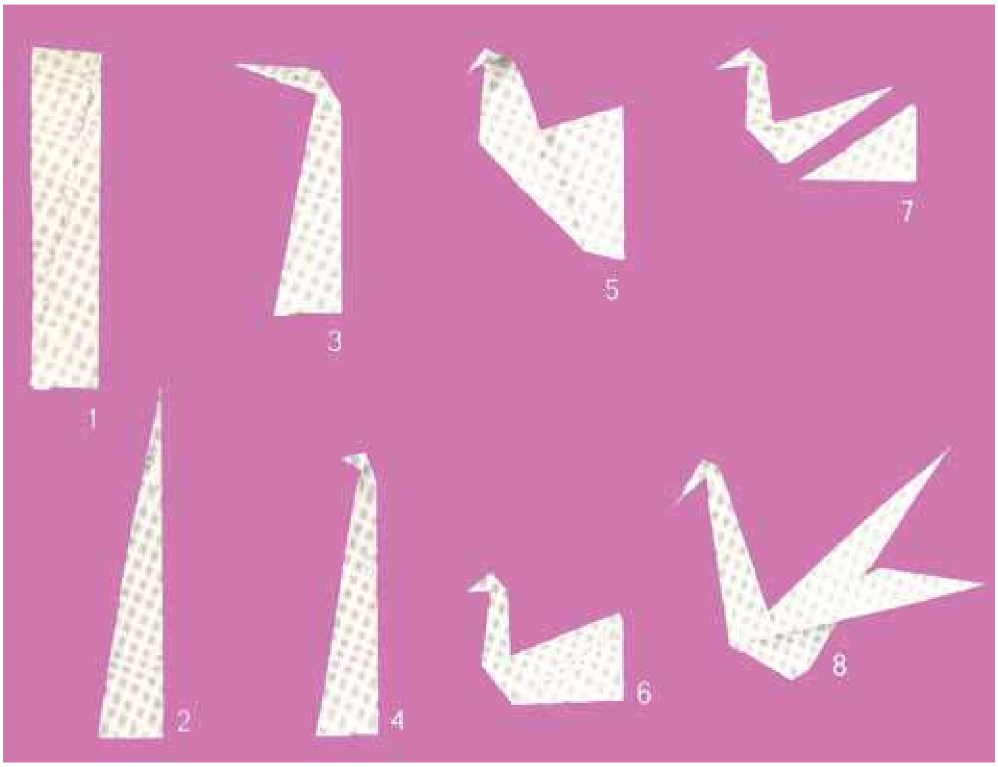

શિક્ષક માટે : વર્ગખંડમાં આપણા રાષ્ટ્રીય પ્રાણી 'વાઘ' વિશે ચર્ચા કરો. દરેક પ્રાણીને ખોરાક, પાણી અને રહેઠાણની જરૂર પડે છે. તેના માટે તે સતત પ્રયત્ન કરતું હોય છે. તેના રક્ષણ માટે આપણે શું કરી શકીએ છીએ ? તેનાં પર ચર્ચા કરો. કાગળમાંથી પક્ષી બનાવડાવો. બંને બાજુ રંગીન હોય તેવા કાગળનો ઉપયોગ કરો.